

Pro posluchače Úvodu do etiky LS 2004

Jedenáctá přednáška v LS

4. května 2004

Minule: skluz do subjektivismu

Co vy na to? Řada námětů (modrá značí otázky pro plenum):

- (i) **Jaké místo subjektu v ekologii? Nemá ekologie být čistě vědecký obor?**
Je subjektivistický výklad ekologie jako seberealizace ztotožněním s přírodou legitimní přístup k ochraně přírody legitimní
Jaké je místo rozumu v ochraně přírody? Odcizuje rozum? Je cit řešení?
- (ii) **Ekofeminismus: je útlak žen příkladem, vrcholem či kořenem útlaku přírody**
Co je feminismus?
Je oprávněný?
Jak z něj odvodíte ekofeminismus?

Já jsem své řekl, teď jste na řadě vy!
 Načetli jste to v Zelené svatozáři, teď vykládejte!

RADIKÁLNĚ HOLISTICKÉ OBJEKTIVISTICKÉ POJETÍ: HYPOTÉZA GAIA**HYPOTÉZA GAIA - čistě vědecká, objektivní hypotéza**

je vědecká? Proč ano, proč ne?

Jak vzniká hypotéza GAIA?

Z vědecké otázky, jak modelovat přírodu jako celek. Má vzorem být stroj se zpětnou vazbou? nebo organismus? nebo osobnost? Otázka je vědecká:

Jak si představujete GAIAu?

Ochranáři slyší na Gaiu: chápou ji v romantickém smyslu jak ztělesnění vlastní hodnoty všeho stvoření
 Představují si ji jako „personalistický“ výklad: chápou Zemi jako osobnost, „Matku Zemi“, která pečuje o „své děti“, živočichy a všechny členy biotopu.
 Vykládají si Lovelockovu hypotézu o zemi jako živém organismu v tradičním smyslu jako chápání Země jako osoby
 (Zejména „hlubinní“ ve smyslu příručky Myslet jako hora, společenství všech bytostí)

Je to oprávněné?

Toto pojetí má svou tradici:

- ⇒ „Gaia“ je starořecké jméno pro Bohyni Zemi: Země tu znamená asi tolik, co „příroda“ v populárním pojetí
- ⇒ Platon v Timaeu hovoří o Duchu světa: všechno, co je, je oživeno jedním životem (lat. anima, princip života, zavádějícím překladem „duše“)

Pro posluchače Úvodu do etiky LS 2004

(Na okraj o „duši“: není předmět, nýbrž proces, dění, život – člověk „má“ tělo a život, to je duše, ne balonek na uchu!)

- ⇒ Toto pojetí sdílí Lukrecius, materialista, přesvědčený, že „duše“ je smrtelná a že tudíž i Země stárne, jednou zemře
- ⇒ Philo Judaeus (helenistický žid) v *O stvoření* píše o přírodě jako všehomatec, „Matka nejstarší a nejplodnější, jako matčiny prsy, tak toky řek a pramenů poskytují potravu jejím dětem, aby rostliny byly zavlaženy a všichni živočichové měli hojnost nápojů.“
- ⇒ Křesťané toto pojetí zavrhnou: odmítají mezičlánek mezi Bohem a stvořením
V křesťanském myšlení je země boží tvor, ne polobožská bytost (avšak to nevylučuje představu, že všechny bytosti jsou jedním bytím.)
Je GAIA slučitelná s křesťanstvím?

Na tomto pozadí je pochopitelné, že si **ochranáři a hlubinní ekologové** vysvětlili Lovelockovu hypotézu po svém, jako návrat k osobnostnímu či personalistickému pojetí přírody – Matka příroda a její děti, tedy představu, že **hypotéza obnovuje dávnou víru ve vědeckém rouše**

Souhlasíte s nimi? Proč či proč ne?
Souhlasí Lovelock?

Lovelock sám tento výklad zpočátku nepopírá, naopak, vítá jej:
„Zdá se, že umění a věda jsou propojeny, též s náboženstvím, a vzájemně se podporují. Hluboce mě uspokojuje, že Gaia může být zároveň duchovní a vědecká. ... V žádném případě nepovažuji Gaiu za cítící bytost, náhradního Boha. Pro mě je Gaia všechno živoucí, část nevyzpytatelného universa, a já jsem její částí.“

Papeži doporučuje, aby místo letištního asfaltu políbil živou travu, „součást naší pravé matky a nás samých.“

Avšak Lovelock (na př. v interview pro *Newsweek*) o mluví hlubinných ekoloziích s pohrdáním a nepřátelstvím, považuje je za naivní, nevědecké (jejich ekologie není věda...), oposici jaderné energii za ozvěnu sovětské propagandy – a odmítá „biosferickou etiku“ jako marnou.

Je velký ropák (jak anglicky: Mr Crude)

Jak došlo k obratu?

Pro posluchače Úvodu do etiky LS 2004

Východisko: *nikoliv* cítění pro trpící zemi, jaké doporučují hlubinní ekologové, nýbrž vědecký rozbor poznatků z výzkumů atmosféry Země, Marsu a Venuše.

Zjišťuje, že země je ve stavu nevyrovnanosti, nestálosti, a tudíž by měla mít atmosféru podobnou martanské a venušské, která sestává z 90% kysličníku uhličitého. Život je možný jen díky 20% kyslíku a vysoce slučitelným plynům vodík a metan. Tedy: **země nebo něco nějak vyrovnává či kompensuje tendenci disequilibria**. Tato zpětná vazba je nevysvětlitelná, pokud nepředpokládáme, že země „si stvořila“ život „za účelem“ **spotřeby kyslíku uhličitého a výroby kyslíku (rostliny)**: Obrazně,

⇒ Země si stvořila lidstvo jako ústřední nervovou soustavu pro ochranu proti katastrofě, díky níž jsou Mars a Venuše neživé mrtvoly.

⇒ Jenže lidstvo se vymklo z kloubů, znečišťuje, ničí ekosystémy, ničí přirozenou různost potřebnou pro homeostasi.

Je možné, že by lidská činnost natolik omezila možnosti systémového fungování, že by Země nebyla dále schopná zajistit svou vyváženost (ekvilibrum)? Vědecká odpověď je ANO.

⇒ Proto potřebujeme novou harmonii s Gaiou (=společenstvím všeho života), ochranu různosti druhů, vzdání se technokratického ovládání „zdrojů“ a řídit se novou **biosferickou etikou**.

Přesvědčuje vás?

Teď BIOSFERICKÁ ETIKA:

Co je Lovelockův argument v The Ages of Gaia

Představuje země obrovský systém, který bychom mohli považovat za jediný organismus? A mohly by lidské činnosti tento systém natolik ochromit, že by přestal být životaschopný?

Uvažte:

- (i) život existuje jen díky zcela jedinečným hmotným podmínkám
- (ii) život určuje své potřeby a zajišťuje si je

První teze je běžně známé: stačilo by, aby v průběhu minulých 3500 milionů let stoupla nebo klesla teplota, vlhkost, slanost, kyselinitost jen o trošičku mimo meze - a život by zanikl

Pro posluchače Úvodu do etiky LS 2004

Druhá téze: není tomu tak jen šťastnou náhodou. Živá hmota není jen pasivní, nýbrž nachází způsoby, jak udržet podmínky v mezích potřebných pro život.
(Tak jako vaše tělo udržuje vnitřní teplotu vzdor vnějším podmínkám: selhání ledvin pod vlivem alkoholu - horko)

Dovedete shrnout Lovelockův argument?

Argument: Slunce, standartní hvězda, se vyvíjí dobře známým způsobem. Za existence země, asi 4000 milionů let, stoupla jeho teplota tak, že dnes země přijímá 3.3x tolik energie, kolik v počátku.

V počátcích obalena atmosférou čpavku, která působila jako skleník, omezila záření a tudíž ochlazování, a udržela teplotu nutnou pro vznik života.

Nebezpečí I (jako na Marsu): Život čerpal z tohoto obalu. Potřeboval buď nahradit spotřebovaný čpavek nebo změnit zemský povrch, aby podržel teplo jinak - jinak by došlo k celozemské glaciaci bez života.

Vzdor drastické změně v atmosféře život udržoval povrchovou teplotu v rozpětí 15-35°C.

Nebezpečí II: nadměrná výroba čpavku, prudký vzestup teploty a trvalá bezživotnost jako na Venuši. Nedošlo k tomu: život dokázal omezit výrobu čpavku, udržel kritickou teplotu.
Ač se slunce otepluje, teplota na povrchu země již 4000 milionů let stálá!

Nejen to: Rovnováha atmosféry: čistě mechanickými chemickými procesy by mělo dojít ke sloučení všeho kyslíku a většiny dusíku. Něco, nějak udržuje ekvilibrium kyslíku v atmosféře - nic takového na Marsu či na Venuši.

Proto hypotéza: celá biosféra země tvoří propojený živý (organický) systém, který je schopen kontrolovat teplotu, složení atmosféry a mořské vody, kyselinatost půdy okolo pH8 - prostě chovat se jako organismus.

(Pozor: nádor je také organismus!)

Proto „Gaia“, jméno pro zemskou biosféru, systém, který zajišťuje potřebnou kontrolu nad podmínkami života

Pro posluchače Úvodu do etiky LS 2004

Jestliže organismus, každá složka musí mít svůj účel. Na př. čpavek: původně pod slabým sluncem slouží, aby otepleval, dnes aby neutralizoval dusík, který vzniká v elektrických bouřích a bez čpavku by okyslnil půdu.

Podobně metan kontroluje procento kyslíku tím, že odvádí vodík z povrchu do stratosféry a udržuje rovnováhu

Po 3500 milionů let, vzdor stoupající teplotě slunce, země si zachovala teplotu 15-35°C: výkyv by znamenal vyhynutí života. To i v přechodu od čpavkového života k dýchajícímu, založenému na kyslíku, ač v tom přechodu vyhynutí snadné

To všechno naznačuje, že nejen jednotliví živočichové, nýbrž biosféra, život jako celek, usiluje o zachování života

ČLOVĚK A GAIA

Zatím čistě objektivně vzato: člověk nemá podstatný přímý vliv na znečištění ovzduší - vznik kyslíku byl drastičtější.

Situace se mění s oteplováním: stabilita teploty ukazuje, že země je systém schopný výkyvů, který však zatím vždy byl schopen kompenzace. Kompenzace vyžaduje řadu možností, jak vyrovnat možné výkyvy.

Dopad člověka: ochromuje kompenzační mechanismy.

S populační explozí měníme soustavu rostlin a živočichů, druhy mizí, proporce se mění (na př. prudký pokles lesů: mizí stále rychleji, lidé potřebují jak rostlinu, tak prostor.)

Když Lovelock psal, kladl otázky: ničí hnojiva založená na dusíku schopnost mikroorganismů vytvářet kysličník dusičitý? Ničíme ozonovou vrstvu?

Dnes jasné: odpověď je „ano“: stoupá teplota pod polárním ledem. Globální oteplování pod vlivem člověka přijatá vědecká teorie

Před dvaceti lety, Lovelock napsal, že člověk je živočich, který nepřenechává životní prostředí přírodě a nežije v mezích, které mu stanoví, nýbrž dobývá a mění životní prostředí ve svůj krátkodobý prospěch. Proto byl schopen zalidnit celou zemi, vystupňovat spotřebu, ovládnout vše:

Země se stává kosmickou lodí, na níž vše slouží lidské posádce: v myšlení 19. století, vítězství Člověka nad přírodou

Pro posluchače Úvodu do etiky LS 2004

Jenže tím ochromujeme schopnost biosféry udržovat rovnováhu nezbytnou pro život, složení atmosféry (ne kouřem ale selháním mechanismů, na př. dusičnanů) a hlavně globální teplotu.

PROTO: BIOSFÉRICKÁ ETIKA**CO JE TO? MÁ TO SMYSL?**

Proto navrhuje jako nejnaléhavější nutnost novou biosferickou etiku, především hledání způsobů, které by přijatelným způsobem snížily lidnatost země a náročnost člověka

Lovelock dnes, v již zmíněném interview:

Postupně opouští, co vědecká komunita nejvíce kritizovala, metaforu osobnosti, Matky Země. Pohrdavě se distancuje od „zelených“, od hlubinné ekologie, ač o nich má zjevně zcela zkreslené představy

(na př. je kritizuje za odmítání chemikálií, zatím co oni odmítají narušování, za kritiku jaderné energie, nebere v potaz důvody.)

Jeho závěry v interview:

Jaké by byly vaše závěry? viz otázky v modrém

⇒ **Je jednoznačně jasné, že ohrožujeme** - uvádí pravděpodobnost 20 k 1 - že lidské činnosti jsou odpovědné za dramatické změny a makroklimatu a že díky lidské činnosti se pohybujeme ke katastrofě, či „procházíme obtížným údobím.“

⇒ **Čím ohrožujeme je také jasné**, ač to odmítá říci:

populační explozí, to naznačuje tím, že by v poslední otázce uvítal drastický pokles populací: byla by to příjemná představa, kdyby podstatná část lidstva zmizela

konzumní explozí, především automobilismem, to naznačuje ve 4, kde za naléhavé (a nemožné) kroky považuje zákaz automobilismu a pálení fosilních paliv

⇒ **Proč ohrožujeme, je jasné**: na rozdíl od všekazů (=termitů☺), jsme příliš individualističtí: pro zemi je výhodnější druh, u kterého zájem jedince je zcela podřízen zájmu celku. Vlky nepovažuje za nejvyvinutější druh - za ty považuje termity

Podle čeho posuzuje? Podle schopnosti podpořit hladké fungování celku. Potom všekazi opravdu lepší. Jenže proč celek? Na podporu života, který je **individuální, skupinový**,

Pro posluchače Úvodu do etiky LS 2004

ne holistický. Pokud to je smyslem pak jsou vlci vyvinutějším druhem, protože propojují individualitu se společenstvím.

⇒ **Podle Lovelocka není možné této katastrofě předejít,** není možné s ní cokoli dělat, proto nemá smyslu se omezovat: to je zjevné z otázky 9 a 8. Jako před válkou jsme se nenechali omezovat, žili jsme dál

Závěr: místo slíbené biosferické etiky máme etiku záchranného člunu: mějme se dobře a nenechme se ohrožovat utrpením druhých

Je to nutný závěr představy Země jako společenství života?

Je to nevyhnutelný závěr organicismu: pokud chápeme Gaiu jako jeden organismus, pak můžeme jen usilovat o to, abychom byli jako všekazi.

Co kdybychom chápali Gaiu ne jako organismus z hodnotově neutrálního pohledu chemika, nýbrž jako společenství všech bytostí, s důrazem na společenství, ne organismus?

Filosofická otázka:**Jaké je místo individualita ve světě?****Individualita je lidská zvláštnost, příroda nic takového nezná****Je individualita vada v systému, který funguje bezvadně, dokud někdo nevybočí z řady?****V tom případě závěr plyne: příroda zničí druh, který individualizuje, a bude žít bezproblémově****Nebo je individualita výdobytek evoluce, kterým do světa vstupuje soucit, lásky, truchlení nad smrtí, celá škála hodnot?****Pak úkol je sladit individualitu s životem celku: čemu dnes říkáme trvale udržitelný život****Touto otázkou začneme příští setkání**